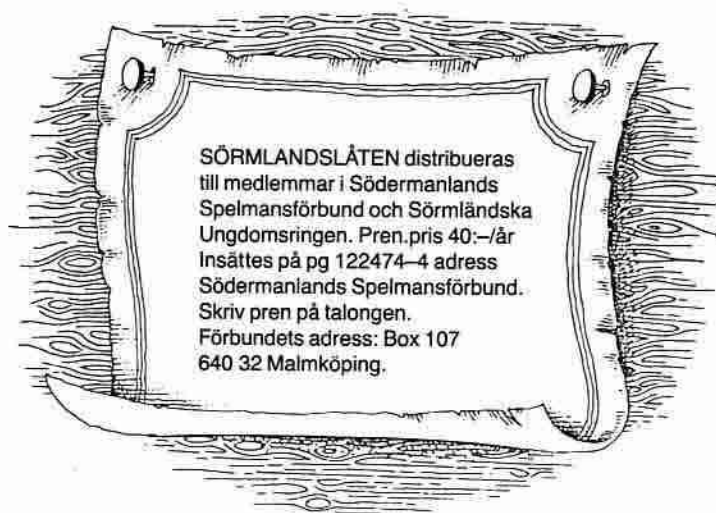


SÖRMLANDSLÅTEN



1989

Nr 2



INNEHÅLL

Edvard Pettersson	2	Skottvång	12
Je mins... ..	3	Utbildningsministern: Synd!	14
Ungdomsringens ordförande	5	Utbildning till... ..	15
Sörmländska dansborgarmärket	5	Omkring text i svenska landsmål	16
Trädgårdstorp	6	En efterlysning... ..	19
Sörmland runt	8	Tidernas dans	20
Falun Folk Music festival	10	Riksspekmansveckan	23
"Året" är här	11	Försäkring	24

Omslagsbild: Trädgårdstorp, Tullinge, original från 1600-talet



Upplaga 2.000 ex

Edvard Pettersson

1890 – 1989



Den 30 juni 1989 avled vår hedersmedlem Edvard Pettersson, Fagerhult, Vagnhärad. Han föddes 1890 och var med sina 99 år vårt förbunds äldste medlem.

Fadern, August Pettersson, Hummelkärr, var en framstående fiolspelman och musikaliteten kom att gå i arv till flera av barnen. Edwards lärare blev i första hand brodern Arvid, som var några år äldre och redan tidigt en skicklig fiolspelarare. Naturligtvis skulle Edvard också lära sig spela fiol, men han blev snart känd även som duktig dragspelare. Han spelade en-, två- och treradiga durspel med betydande skicklighet.

Den offentliga debuten skedde 1902 då "Bröderna Pettersson" svarade för musiken vid Societetsbalen i Trosa. Detta blev inledningen till en mångårig spelmansgärning med otaliga framträdanden. En yngre broder, Hjalmar, började spela femradigt dragspel och det blev en brödratrio som var mycket populär vid danserna i de östra delarna av vårt landskap. Edvard spelade också klarinett, men föredrog fiolen och durspelen.

Repertoaren fick man till stor del av fadern, men Edvard tog också till sig låtar efter "Halta Gustav" Gustav Johansson från Nyköping samt August Gustafson Holtz i Gnesta.

Edvard Pettersson gifte sig och flyttade till svärföräldrarnas gård Fagerhult där han stannade livet ut. Fingrarna stelade med åren av värk som gjorde det omöjligt för honom att spela fiol, men dragspelet behärskade han till för tioatalet år sedan när han framträdde i TV-programmet Nygammalt.

Södermanlands Spelmansförbund tilldelade Edvard Pettersson sitt guldmarke vid årsmötet 1985. Det var en utmärkelse som glädde honom mycket. Trots den höga åldern var hans mentala hälsa obruten och han var in i det sista full av intresse för musiken och de gamla låtarna. Genom svärsonen Yngve Andersson, Södertälje, lever större delen av hans repertoar vidare och kommer att spelas långt in i framtiden.

Vi bevarar minnet av Edvard Pettersson med tacksamhet.

Ingemar Skoglund

Spelmansförbundets Ordförande har ordet:

Je mins n' laurdakväll i slute på 40-tale...

De e högsommurn å finnt e ver, slåttanna ha nyss begynt. N' pappa håll-på å slår ännerårs-volln baka lon, mä tvibejtarn. N' lihl-bror men, å je, går å rakafrån baskera mä e varsa kvinnfolkshärv. A mamma å n' storbror håll på å soop logolve.

I kväll ske're bli lobal heejm oppe i Römyran.

N' Lars Orsa å n' pappa ske spåla, foltj från grånngålan ront om ske kommu. N' Lars Orsa, de n' mobru atn' pappa, så derfor kaall man för n' Lassemobru. Han e bonn å storspålaman, född 1880 å oppvöxn i grånbya Svedje, på hejmgåla. Lård-se å spåla han gjort taan' far sån, n' O'Larsa på Oppgårn.

Nu haan' pappa slege klart å de e dags å gå in å driick elvakaffe. Han spenn-läus hästan å släpp ut dom på skogsbejte nea rögrinna. Mä går in i bryggstugu för der bor mä alhtn om sommurn. I storstugu ere sommursteda frå golv te tak å korskmattan e nyfernissa. De luukt huskut gott.

Ät elvakaffe går mä allihop bort te Lihl-sve å hogg bjorskan som ske stå på loon åså tar mä hejm bjorskris för å gåra löuvrismattan. Mä pøjka flook Mariasänghålm, som ske stå på bola oppe i stugu så de e finnt nä främmene komm.

Mä få skynn-oss för te klocka tvo ske aht vä klart. För då komm n' Lassemobru å då ske mä äta.

Nu kommen han mä väänt så på!

Han sväng opp på gåla mä lihmåra å trilla. N' pappa går å tar emotn, mä pøjtja står kvår på brua å väänt. Kåran späån i frå måra, å leeja in i stalln, för släåpp dom a' ute på skojen springa hejm te Svedje. Sen går dom tebaks te trilla å läss-u fioln, cittern å Magdeburgerspele, å tvo flaask Jegar å ej flaask Kron, som n' pappa ha bestållt i frå staa.

N' Lassemobru e huskut finnt klädd, mä morskrun e vie bööx mä slag, breje hängsla, e skjoort uttan kruga, n' hålvång n'

rock, svorte kålvboxsko å Stettsonhatt. Vå fin han e, n' Lassemobru, säg mä pøjtja te våränner, å vä mä tytje om n', men li-te agasamt kånse aht. Nu komm n' fram te brua å klaapp om oss pøjtja å säg: Ere spålamånnan atn' Ol'Orsa de henne?

Inne i bryggstugu ere oppduke mä finporline å finglasa, på bole ståre fat mä sill å peran, kött, kornbrö, tjuck-mjukbrö, hejmkårne e' smör, rörost å mössmår. I tillbringaran ere både häggbersdricke å svagdricke.

Mä pøjtja får int äta ihop mä kåran å då går mä in te köke i storstugu för der ligg instrumenta atn' pappa å n' Lassemobru. Der käänn mä försiktut på både cittern, fioln å Magdeburgerspele. Mä räktut läångt atn' dom ske koom å börj å spåla.

Mä hör från bryggstugu atn' dom sjong. Nu ha dom ete fårdit å då går dom å sättse på brua. Dom sitt å resoner om vere, slåttanna å vä som ske spålas om kvålla. Då går mä pøjtja in å et, sen sätt mä tä bole, diisk å soop golve, för a' mamma går te föuse. Kynnan e långt bort i skojen så hu får köuk ordentle för atn' dom ske kommu. Ner n' Lassemobru hör a' mamma köuk å kynnan svåra långt bort i skojen, kliven opp ta brua, häämt fioln å spåla n' finen locklåt. Nu gå boe kåran in i köke å böörj å spåla. N' Lars Orsa sitt på soffa mitt enpyne väggklocka som e' ettn far hans. N' pappa sitt mitt emotn.



SLÅTTANNA

Med på bilden n' Pappa, a' Anna i Slutsve, måra Majken och å je (Sören).

N' Lars Orsa böörj å spåla gammallåtan som han säg. N' pappa spåla si-mern te. Der står je å bære lyssn. De låt så fint å dom spåla så lätt. De känns i hejle kroppen, je vejt int om je ske griin hell skraat. Dom spåla bit på bit på dedränn vise. Je höör atn' Lars Orsa säg: Du spåla bra licktn far men du, å je sir hör n' pappa skin-opp. Å då känne, dehenne ske ja ler-me, dehenn e' n' bit ta me sjålv, de e någe je iint vill miist.

Äät når tima på dedränn vise böörj bal-foltje å kommu. N' Anners å a' Stina i Röbackan, n' Erik å a' Stina i Orrjohanns, n' Gunnar å a' Anna i Slutsve, n' Olle å a' Ester i Per Bengts, a' Ester, de e' a' faster mi. Hu e bra å sjong å spåla cit-ter. N' Viktor å keringa hans, a' Julia. N' Viktor e n' fabru men, å han spåla Magdeburger. Ja de e mytje folk på loon när n' Lassemobru å n' pappa börj å spåla. De e lika fuhlilt på logolve när de spåla gam-malvänster, bakmejs som ronnpolska, rain-länder, snoa å vals.

På kvällssia kom n' Per Ersa frå Svedje, n' bonn å storspålaman. Då säg n' Lars Orsa: Vä mä du Per Ersa å ta melodin så spåla n' Olle å je si-mern grånt å groft. Äät e tag voort a' faster mä på cittern, å n' fabru på Magdeburger. Långt ut på kvälla gick allihop ut för å förfrisk se å leejk. N' Lassemobru, n' pappa å n' Per Ersa spåla då både gånglåtan å marschan. Åså leejke dom sisste pare ut å kuut, å då vricke a' mamma fotlea...

*



KOMMENTAR:

Ännerårs-volln = andraårsvallen.

Tvibejtarn = slättermaskin dragen av två hästar. Jfr enbet, körning med en häst eller ox.

Kvinnfolkshärv = klenare räfsa avsedd för fruntimmer.

Flook = plocka.

Mariasänghålm är ett välkänt namn på gulmåra (*Galium verum*). Det har också använts om backtimjan (*Thymus serpyllum*). Här avses dock en tredje, ännu inte identifierad växt med mycket små, lilafärgade blommor. Omkring 1950 försvann den från Rödmyran i samband med att betesmarkens bruk förändrades.

Peran = potatis.

Rörost = maträtt som tillreds genom att mjölk ystas och vasslan kokas in i ostmassan till grötconsistens.

Sedermera fick jag många lektioner av min far och Lars Olsson, i både melodi- och sekundspel, det spel som går under namnen chiffonjera, bondsekund och på jämtska **si-mern**.

Vid den tiden hade jag ingen aning om att detta var vad vi idag kallar för kultur och tradition. Det var något helt naturligt och en del av livsmönstret. Deras spel var ämnat för dansmusik. Sekundspelet till melodistämman gjorde att rytmen blev formligen upplyftande - det blev mycket lättare att dansa.

För mig är det idag helt naturligt att använda deras sätt att spela dansmusik. Det är inte på något vis märkvärdigt. Det behöver inte krånglas till med förskjutna takter, synkopisering eller liknande, det duger till det som det är ämnat för.

Med denna berättelse från min barndom tackar jag er läsare för fint arbete och stora insatser för Södermanlands Spelmansförbund under 1989. Samtidigt önskar jag er alla ett fint folkmusik- och dansår 1990. Var rädda om och tag vara på detta unika tillfälle, **1990**. Krångla inte till det hela, sätt värde på det vi har och det som finns och som vi har ärvt från generation till generation.

SÖREN OLSSON med familj

Ordf. i Södermanlands Spelmansförbund

Enpyne = mitt inunder.

Si-mern = sekundspel, "malande vid sidan".

Ronnpolska = rundpolska, dansas med fördel till hambo.

Grånt å groft = sekundspel av två spelmän, med en oktav emellan.

Skrivmaskinens tangenter räcker inte på långt när för att återge dialekter. (Det finns ett landsmålsalfabet med ett hundratal olika bokstäver och ett otal accenter och andra tecken. Det läses emellertid av ett fåtal och skrivs av ännu färre.) Den som vill känna sig alldeles säker på hur detta jämtska tungomål låter, kan **ringa** Sören och få ett smakprov (0152/12137)!

KERSTIN PETERSSON

Hej igen!

Novembemörkret sänker sig över oss, det blir fort mörkt om kvällarna och vädret är urrikt. Men, inomhus är det varmt och glatt, glada människor som träffas inom Ungdomsringens hägn, där trivseln är stor.

Verksamheten har varit i full gång under hösten, träningen är intensiv inför julens alla Luciafester och lekledningar.

Planeringen inför 1990 hoppas jag är färdig. Det är många saker som måste ordnas. Jag hoppas, att Ni ute i föreningarna, är medvetna om vad vi kan åstadkomma med jubileumsåret.

På riksnivå har beslutats, att det ska ges tillfälle för distrikten, att låta sig representeras av fler ungdomar.

Man har beslutat, att 2 ungdomar under 25 år ska ges möjlighet att delta i riksstämman och att det även skall vara ett ungdomsutskott.

Detta mina vänner, innebär att vi ute i distrikt och föreningar måste tänka på att utbilda våra ungdomar även på det administrativa planet.

Dessa 2 ungdomar skall även delta i förberedelsearbetet inför Riksstämman.

Det innebär bland annat, att delta i samtliga möten efter distriktsstämman, samt att delta vid den stora regionskonferens som blir i april. Vidare information kommer.

Ha det så bra och sköt om Er, så att vi tillsammans kan göra 1990 till en stor manifestation för vår verksamhet.

Till slut. Årsskiftet närmar sig med stormsteg. Jag vill därför passa på och önska Er alla EN GOD JUL OCH ETT GOTT NYTT ÅR.

Göran Berglund

Sörmländska dansborgarmärket

Södermanlands Spelmansförbund och Sörmländska Ungdomsringen har beslutat instifta ett Sörmländskt Dansborgarmärke. Reglerna har utformats, så att så många som möjligt kan delta. Syftet är, att väcka intresset för gammeldans.

DANSPROVET:

Vals och schottis är obligatoriska. Dessutom skall ingå en valfri av följande danser:

Hambo, polka/ polkett, snoa, hambopolkett, mazurka eller någn polskevariant.

MÄRKET:

I stil med dansborgarmärket, med olika färg varje år. Erhålles mot en viss avgift.

BEDÖMNING:

Inga överkrav skall ställas. Men, dansen skall vara funktionsduglig och användbar i sällskapslivet.

Bedömning utses av Sörmländska Ungdomsringens föreningar och /eller styrelse, samt av Södermanlands Spelmansförbunds styrelse.

Rapportering sker på särskilt formulär till respektive styrelse enligt ovan.

UPPGIFTER PÅ RAPPORTEN:

Namn, ålder, uppgift om tidigare erövrat dansborgarmärke, uppdansningskommun och bedömarens underskrift.

Dansborgarmärket bör kunna ta form av en tävling mellan kommunerna i landskapet Sörmland.

Vilken kommun har flest gammeldanskunniga invånare i förhållande till sin folkmängd, (i procenttal) ?

IDEER TILL TIDNINGARNA

Med jämna mellanrum ges lägesrapport till tidningarna. Rapporterna kan sammanställas till en återkommande dansbarometer.

Första spelmansstämman vid Trädgårdstorp

När "sagoberätterskan från Värmland", Selma Lagerlöf, (1858-1940), placerade Nils Holgersson på den underbara resan över Sverige passerade han tryggt, på gåsen Akkas rygg, över "Den sköna lustgården" Sörmland. Från sitt högt uppsatta plats upplevde han natur och människor i äventyr och liv och tillsammans i sagans förtrollade ljus. Med stor säkerhet blickade han ned på Trädgårdstorp i Tullinge, där Botkyrka hembygds-gille sedan 40 år bedriver en stor kulturell insats.

Nu, när dagarna är som kortast, vintersolståndet inträffar som bekant den 22 december, finns det all anledning att minnas den sommar som nu ligger bakom i tiden.

Följ med på en Hembygdsdag med spelmansstämma vid Trädgårdstorp.



Naturligtvis blir vi mottagna med folklig musik, även om det fortfarande är tidigt på dagen, men spelfolket av båda könen "går aldrig efter klockan". Precis som på alla andra platser, när två eller fler spelmän/kvinnor strålar samman, blir det buskspel. Det finns gott om utrymme, både inom- och utomhus.

GAMLA STUGOR OCH FINT HANTVERK

Vi lärnar grupp- och buskspelare för en stund och går stugrund.

TRÄDGÅRDSTORP är värt sitt eget kapitel. Torpet, väl inbäddat i lummig grönska, ligger på sin ursprungliga plats.

Torpet tillhörde tidigare Tullinge gård. Namnet antyder att det var säte för gårdens trädgårdsmästare.

Kanske var det Trädgårdstorp, som Nils Holgersson såg från sin gåsarygg. Första gången det finns omnämnt dateras till år 1658.



Inne i stugan råder full aktivitet. Djupt böjd över en täckbåge sitter Ingegerd Lindström. Med stor noggrannhet placerar hon lapparna på absolut rätt plats.

Hon berättar om brudtäckan, som hon sparat till 1700-talet.

Mönstret byggs upp i form av blommor. Förr hände det ofta att flera kvinnor samlades och stickade på samma täcke.

Det blev några timmars "avkoppling" för dessa duktiga konsthantverkskvinnor.

Det mesta inne i stugan för tankarna långt tillbaka i tiden.



Knyppling är ett annat hantverk, som kan härledas till 1500-talet. Denna metod för tillverkning av spetsar för hand, uppfanns i Italien.

Trådarna, mestadels av linne, rullas upp på träspolar, knypelpinnar, och trådändarna fästes på en dyna, knypeldynan. Under arbetet kastas pinnarna om så att trådarna bildar ett mönster, berättade Inger Falk.

SÖRMLANDS FÖRSTA BÅTSMANSKOMPANI

Vi vandrar vidare och kommer till båtsmanstorpet, en anrik byggnad som flyttats från Turba där det var beläget vid Grödingevägen.

Stugan monterades ner av medlemmar i Botkyrka hembygdsförening och invigdes på sin nuvarande plats för snart 20 år sedan.



På en riktig hembygdsfest skall det vara riktigt bröd. Torbjörn Palm är bagare till vardags. Det inte han kan om bröd är inte värt att veta.



Kerstin Andersson, berättar för Ingrid Söderberg hur det går till när man gör dockor. Själv har Kerstin gått på kurser. Det är viktigt att få fram de rätta färgerna, sa hon bland annat. Som exempel kan nämnas att blått vittnar om att dockan har ett lungt temperament.

BILDADES 1949

- Botkyrka hembygdsförening bildades den 7 januari 1949, sa ordföranden Lars- Gunnar Lindström.

- Från starten blev det 20- 30 medlemmar. Sedan har det, som på många andra platser, varit upp och ned med verksamheten.

- Nu är vi uppe i cirka 350 medlemmar, som är mer eller mindre aktiva.

- Botkyrka kommun är välvilligt inställda till vårt arbete och ställer upp med bidrag till drift- en.

Under årens lopp har det förekommit en lång rad aktiviteter. Med jämna mellanrum har antalet byggnader ökat. Stolpladan är ett exempel, Mor Annas stuga ett annat.

- Midsommarfesterna, som vi började med under 1950- talet har blivit tradition, säger Lars - Gunnar Lindström. De brukar locka mellan 4 000 och 5 000 personer.

TILLHÖR FÖRBUNDEN I SÖRMLAND

Ofta är gränsdragningarna diffusa när det gäller mellan Södermanlands- och Stockholms län, men Botkyrka hembygds-gille och dess spelmanslag är anslutna till förbunden i Sörmlands län. Folkdanslaget, med 40- talet dansare, tillhör dock den "andra" sidan.

Spelmanslaget i sin nuvarande form har inte så många år på nacken.

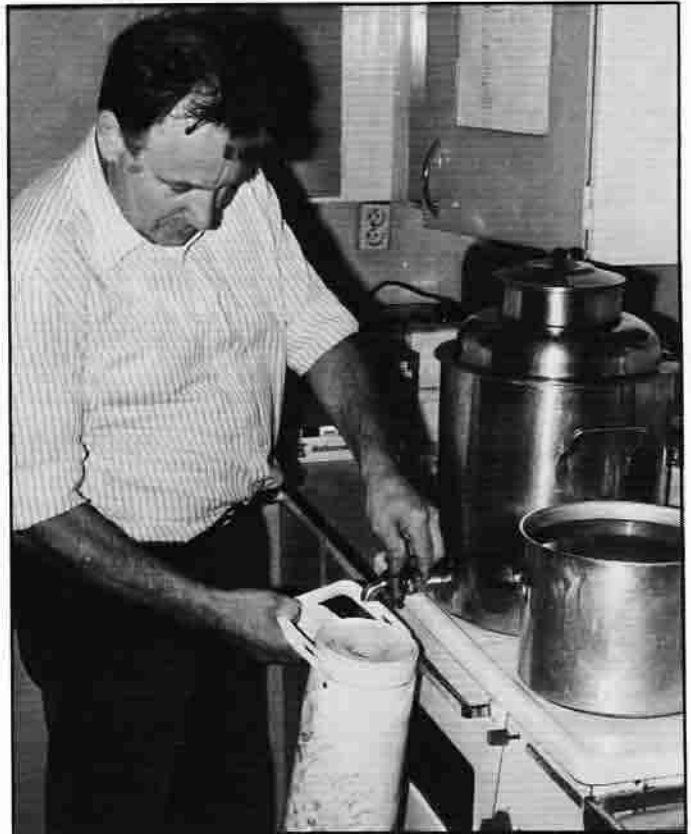
- Vi har dock tolv spelmän som deltar regelbundet i övningar och uppspel, berättade Bengt "Magnus" Magnusson. Vi hoppas kunna rekrytera en del ungdomar. Får vi bara tillräckligt många kan det bli aktuellt med kurser.

FÖRSTA STÄMMAN

Så var det då dags, för den första stämman i modern tid. Mitt på dagen förkunnade vällingklockan att spelmännen skulle ta scenen i besittning.

Allspelslåtarna avvek mot de som vanligen förekommer i Sörmland i övrigt, där Lästringe gånglåt är ett måste som inledning.

Här blev det Gånglåt från Mockfjärd, Tierpspolskan, Orevalsen, Vendelspolskan och Stockholmslåten, som strömmade ut över festplatsen.



Många arbetar bakom kulisserna och bör få en plats i ljuset. Till dessa hör kaffekokaren Helge Karlsson.

Sörmland runt inför Folkmusik- och dansåret 1990

Alla åldersgrupper skall aktiveras under folkmusik- och dansåret 1990. Inte minst riktas blickarna mot den yngre generationen. Gräv i den egna traktens folkmusik- och danstraditioner är en uppmaning som riktas till eleverna i de sörmländska skolorna.

- Sörmland skall förhoppningsvis myllra av små folkmusik- och dansgrävlingar under 1990 sägs från ansvarigt håll.

Det är egentligen hur många frågor som helst som väntar på svar när det gäller dessa folkliga traditioner. Här följer några:

Var dansade man förr? Vad dansade man? Vilka spelade? Vad spelade dom för instrument? Vilka visor sjöng man? Varför dansade man, och sjöng?

Avsikten är att allt material skall samlas in som intervjuer och bilder, för att sedan visas lokalt för allmänheten. Det kan bli egna tidningar, utställningar, artiklar i olika tidningar, samt inslag i lokal- och närradio.

På detta sätt kan barnen bli förtrodda med den

egna folkliga traditionen och inspirerade av vad de får höra om hur unga roade sig förr.

GÅVA TILL NYFÖDDA

"Välkommen till världen", så inleds ett kassett-band som blir en gåva till alla nyfödda sömmlänningar 1990. Bandet fylls med barnvisor, rim och ransor. Det är redan inspelat av Radio Sörmland och skall kopieras upp i 3 000 exemplar för att räcka till alla som föds i Sörmland under folkmusikens och dansens år.

STUDIEDAGAR PLANERAS

Daga- Gnesta rektorsområde blir det första som anordnar en studiedag i folkmusik- och dans för alla lärare på låg- och mellanstadiet.

Deltagarna skall få tillfälle att lyssna till utövare av folkmusik och se på olika danser.

På kommunala musikskolan i Flen har man bestämt att vårens elevkonsert skall innehålla massor av folkligt material.

Lärarna har förlagt en hel studiedag till spelmansförbundets arkiv.

ETT FÖRSTA KALENDARIUM

Den regionala arbetsgruppen för Folkmusik- och dans-året 1990 i Sörmland har skissat på ett första kalendarium för ett år som fylls med musik- och dans.

Här ett litet axplock:

Redan den 6 januari blir det traditionell grötfest i Floda sockenstuga.

I slutet av januari blir det ett förstagångsuppförande av sömländska brudmarscher. Organister och spelmän medverkar.

Februari inleds med spelmansstämma i Elektron och i mitten av månaden är det stämma i Eskilstuna.

Men, planeringen har kommit mycket längre än så. I Eskilstuna planeras, utöver spelmansstämman, "Den gamla dansbanan" i varje kommun; det rör sig om forskning samt koppling till arbetarnöjen och Metalls

jubileum. Vidare är siktet inställt på ett samarbetsprojekt med Invandrarnas Kulturcentrum.

I Flens kommun skall det bli dansskola på dansbanor i samarbete med studieförbunden. Man ger ut ett eget kalenderblad och Studieförbundet Vuxenskolan skall koppla ihop de lokala grupper som spelar folkmusik med bygdegårdsföreningar.

Den verkligt stora händelsen i Katrineholm blir den stora spelmansstämman i Julita.

Riksspelmansveckan med Zornmärkesuppspelningar är den dominerade i Nyköping, men till kommunen hör också Gnesta, där det skall hända åtskilligt, utspritt över hela folkmusik- och dansåret.

Varje månad blir det folkmusikprogram i eller vid hembygdsgården. Det planeras en musikvecka runt sjöarna samt lunch- och folkmusik på biblioteket vid ett flertal tillfällen.

En samordnad konsert folkmusik- Musiksällskapet har bokats in liksom konsert med Sömländska Brudmarscher i Frustuna kyrka.

Strängnäsbygdens invånare får vara med när en gammal tradition återuppväcks. Det blir nämligen midsommarfirande på Åsby ås i Helgarö.

Det blir folkmusik på tattoot och på Mälarbåtarna. Hembygdsföreningen i Fogdö har en studiecirkel för att återuppväcka traditionen att "gå stjärna" på trettondagsafton.

En stor dansgala i Mälarenforum ingår i de långt framskridna planerna.

I Vingåker gör man en grammofonskiva med folkligt material och traktens utövare. Kommunen har ställt upp som ekonomiskgarant.

Det skall bli en nostalgisk afton med "De gamla lekarna". Naturligtvis får även Vingåkersdansen sin givna plats.



Falun Folk Music festival

Spelmansförbundet fick från kommittén för Falun Folk Music Festival inbjudan att sända en ung spelman för att studera festivalen. Representanten skulle också delta i en 60 - 75 minuter lång konsert med två-tre låtar, samt spela på lördagens stora stämma.

Från Södermanland reste Birgitta Andersson. Här följer hennes reportage för SÖRMLANDSLÄTEN från en händelserik vecka i Falun.



Det var en förkyld, ung spelman som steg på tåget till Falun för att tillsammans med åtta andra ungdomar från sex länder, spela, dansa och lyssna på annan musik.

Vid frankonsten fick vi frikort så att vi kunde gå in gratis överallt. Med festivalkatalogen i högsta hugg satte jag mig ner för att gå igenom programmet.

Veckans första begivenhet fick bli Folkmusik från Estland. Gruppen bestod av fyra musiker, som inte hade träffat varandra innan de fick åka till Sverige. Den Estniska "kulturförvaltningen" hade valt ut dem att representera sitt land.

Första kvällen i Falun hade de tillbringat i guidens kök, letandes gemensamma låtar.

Varje kväll hela veckan på Rådhuskällaren så underhöll Folklärenserblen, (bestående av ett tiotal spelmän från olika delar av Sverige), med gäster. Där var mycket folk, varmt och trångt och stämningen var hög.

Ville man inte gå till Rådhuskällaren, så fanns den "Lyhörda dansen", där det varje kväll var

dans till kända svenska folkmusiker, som fick en halvtimme- eller timme, var. Även där var det mycket folk och trångt på dansgolvet.

NÅGOT FÖR NYKÖPING ?

En av de roligaste programpunkterna var "Spelmansporträtt". Det var de "Grå Pantrarna" som spelade och berättade. Sittande i en ring, med "pantrarna" i mitten, var det verkligen en av veckans höjdpunkter.

Kanske något att ta efter i Nyköping 1990 ?

ÄPPELBO GÅNGLÄT

Vi unga spelmän hade fått 60 - 75 minuter konserttid på onsdagen, vilket innebar cirka två låtar själva och en låt tillsammans. Vi hade dessutom övat in en extra låt eftersom vår kom - fram - och - sägare trodde att vi skulle få ta ett extranummer.

Det är inte lätt för nio personer, som aldrig träffat varandra förut, att hitta gemensamma låtar, som dessutom skall låta bra inför publik dagen efter. Till slut enades vi i alla fall om de inte helt obekanta Äppelbo gänglåt och Trettendedagsmarschen.

STÄMMA UNDER TAK

Hela festivalen avslutades med en stor spelmansstämma på Lugnet. Sol och regn avlöste varandra. När regnet slutligen fick övertag så flyttades stämman in i Lugnethallen. Där hölls också kvällens program, då vi unga spelmän hade fått en halvtimme på oss för att visa vad vi kunde.

När vi sedan hade gjort vårt kunde vi gå runt i den stora hallen och titta, lyssna, spela eller dansa.

På scen 2 spelades det till dans, och man kunde dansa till musik från Sverige, Finland och Dominikanska republiken, som var representerad med damorkestern Las Chicas del Can.

Mitt i natten avslutades stämman officiellt och Falun Folk Music Festival 1989 var slut.

Festivalens tack till alla artister var ett kohorn. Jag har ännu inte lyckats få mitt att låta, men det kanske beror mer på mig än på kohornet.

På hemvägen trodde jag att jag höll på att bli av med min fiollåda då det kom någon och slet tag i den på Borlänge station.

Det visade sig, som väl var, vara en man som ville visa sin fru den suveräna teckningen om Nyköping 1990, som jag hade tejpat fast på fiollådan.

BIRGITTA ANDERSSON.

"Året" är här!

Nu står Året för dörren - Folkmusik och Dansåret 1990. Vi har tidigare skrivit om det i Sörmlandslåten och i en separat artikel i detta nummer presenteras olika händelser Sörmland runt, helt i enlighet med ett av tre teman som kommer att följa Året under 1990, nämligen:

- *Lokal särart, ökade kunskaper kring din trakts kultur.*
- *Gemenskap med sång, musik och dans.*
- *Internationella kultursamband.*

Men vad händer på riksplanet?



Vårens rikskalendariet från Organisationskommittén för Folkmusik och Dansåret 1990 har just kommit ut och ur programutbudet kan nämnas följande:

- * Den 10 januari blir det presskonferenser i hela landet (press, lokalradio/TV).
- * "Tummen upp!" Invigning med massor av musik den 21 januari. Direktsändning i SVT kanal 1 från Cirkus i Stockholm. Programledare blir Ale Möller och Lena Willemark.
- * Redan i Trettonhelgen blir det bl.a. Trettondagskonsert i Berwaldhallen "Svensk folkton i original och förvandling".

Samma dag blir det också premiär på Södra Teatern för Svensk Folkdansensemble och deras uppsättning av August Strindbergs Kronbruden. Gruppen kommer sedan att turnera

med föreställningen under Året.

* I månadskiftet januari-februari blir det en folkmusikvecka i Stockholm, "Stockholms folkmusikdagar", som avslutas med en offentlig debatt på Musikmuseet: "Folkmusik och folkdans - nationell chauvinism eller nationellt kulturarv".

* I februari startar också lokalradion sändningar med olika regionala folkmusikprogram.

Detta är bara ett axplock ur det digra programmet; för närmare upplysningar angående tider, biljetter mm. får vi hänvisa till lokalpressen.

Och den stora rikshändelsen - Zornmärkesuppspelningarna Folkmusik och Dansåret 1990 - sker ju som alla vet i Nyköping den 11-17 juni. Men till detta återkommer vi i nästa nummer av Sörmlandslåten.

Skottvång en av många dans- och spelplatser 1990

Som vi tidigare omtalat blir 1990 ett temaår för folkmusik och dans i hela vårt land. Alla människor kommer att bli berörda på något sätt - inte minst sömlänningarna. Södermanlands spelmansförbund och Sömländska Ungdomsringen har fått äran att arrangera uppspelningarna för Zornmärket och riksspelmansstämman.

Planeringen av Folkmusik och dansåret följer tre riktlinjer: Lokal särart och ökade kunskaper om traktens kultur. Gemenskap med sång, musik och dans, samt internationella kultursamband.

I Sömland blir det intensiv satsning när det gäller att uppfylla högt ställda krav. Utöver Riksspelmansveckan i Nyköping blir det en mängd arrangemang, bland annat vid Skottvångs gruva i den sömländska Bergslagen.

Vid Skottvångs gruva susar historiens och kulturens vingslag i ordens rätta bemärkelse. Överallt känner besökaren den rätta atmosfären. Vid en mängd tillfällen har SÖRLANDSLÄTENS medarbetare deltagit i gruvaftnar och sommarfester då olika "spel" om verksamheten vid den anrika gruvan fört tankarna tillbaka till svunnen tid.

Ofta har vinklar och vrår fyllts av ljuvliga toner som strömat ut från nyckelharpor, fioler eller en- och tvåradiga durspel.

GRUVANS SISTE FOGDE

De senaste årens sommarfester vid gruvan har bjudit på inslag, långt utöver de vanliga. I bygden finns nämligen många, som slår vakt om det gamla. Mellan byggnader och gruvhål spatserar de fram, gruvfogde och hans närmaste medhjälpare, men där finns också "vanligt" folk.

Kvinnorna och unga pojkar hade på sin lott att vaska malm. Ett tungt arbete som krävde energi och styrka av utövarna.



Musik i sommarhagen. Här är det Bygdens Blandning som underhåller vid en sommarfest.



Ungdomarna, som tagit plats på den gamla kanonen, "skjuter salut" för folkmusik- och dansåret 1990.

ÅTER TILL GAMLA TIDER

Välkomna med på en rundvandring, sådan den kan gestalta sig vid en välbesökt sommarfest.

Genast skall sägas, att många i Gåsinge - Dillnäs slår vakt om hembygden. I tidstrogen klädsel ställer de upp, allt för att besökarna skall få tillfälle att "återvända" till svunnen tid.

Där finns gruvfogden E. M. Granberg och hans närmaste hjälpreda, här spelade av hembygdsentusiasterna Sive Karlsson och Bengt Landin.

Överallt råder febril verksamhet. Smeden står vid sin ässja. Kvinnor i olika ålder och unga pojkar vaskar malm.

Skottvängs gruva och området däromkring är gammal. Därom är alla eniga. Men hur gammal den är vet ingen med säkerhet. Många tecken tyder på att gruvdriften startade på 1500- talet.

I sällskap med våra vägledare är det en mängd gruvhål som passerar revy. Man talar om Tyskhålet, Omgruvan, Kärrgruvan, Nybyggsgruvan och Danckwartgruvan, Lerklackan och Hästhålet. En del gruvhål övergavs ganska fort. De gav inte vad som fordrades för lönsam drift.

PORTHÅLSGRUVAN DJUPAST I SVERIGE

En gång i tiden var Porthålsgruvan djupast i Sverige, berättar nutidens gruvfogdar.

Detta med berättigad stolthet. Den är äldst av alla gruvorna i fältet och en gång var den djupast i Sverige, över 300 meter.

Vid ett par tillfällen upphörde driften i Porthålsgruvan, men nya schakt togs upp.

Från början hissades all malm upp med hjälp av hästvindor. De fyrbenta dragarna, oxar och hästar, ersattes i början av 1800- talet av vattendrift. En stånggång hade byggts mellan Krampan och gruvan.

Senare installerades en ångmaskin och 1918 var det dags för elkraftens intåg. I början av 1920- talet upphörde malmbrytningen vid Skottväng.

Vi får under vår rundvandring veta, att gruvfogden E. M. Granberg gjorde sitt intåg vid Skottväng 1889. Han rekryterade arbetare som bodde runt omkring på olika småställen. Han såg också till så några nya byggnader uppfördes, bland annat ett lavtorn.

PUMPSTOCKBORREN- EN SEVÄRDHET

Det finns mycket som är fornt vid den gamla fina gruvan. Till det mest sevärda och unika hör den gamla pumpstockborren.

Pumpstockarna valdes med stor omsorg, får vi veta. Det var bara raka och kvistfria tallar som dög. De skulle vara 8- 10 tum i topp och ha en längd på cirka fem meter.

För de utvalda arbetarna gällde det en grannliga uppgift. Det gällde att rikta borren absolut rätt. Den skulle följa mängen i stocken. Två man skötte borren, en matade fram stocken.



Ingen gruvdrift utan en riktig smed.

SYND!

var det, att Ni inte kom till Elektron i Gnesta för några veckor sedan. Nu missade Ni Spelmansförbundets traditionella allahelgonakurs. Det vill säga, inte riktigt alla Ni, men nästan. Viskursen föll endast två sångare på läppen, så vår viseledare Barbro fick ledigt.

Våra danskurser har ännu inte vunnit insteg hos den dansande allmänheten och den folkdansande synnerheten. Av någon anledning anmälde sig, (tyvärr, som vanligt), inte en enda dansare.

Man nöjer sig tydligen med komponerade och konstruerade danser från sekelskiftet och att någon gång få gå till GDV och dansa foxtrot och bugg.

Varför skall man då gå på kurs hos Spelmansförbundet? Musik, sång och dans hör intimt ihop och har så gjort i alla år och därför försöker vi få alla delar på kurserna.

Tonårsgruppen, Karin, Helena, Patrik, Joakim och Edward, fick slita hårt med specialuppgifter. Det här är ungdomar, som snart kommer att göra sig kända som duktiga och etablerade spelmän, och som redan hittat en personlig stil. Vi i Spelmansförbundet står i kulisserna och hejar på och applåderar.

De allra yngsta- vi kan väl kalla den "halvtongsgruppen" - representerades av Henrik, Åsa, Linda-Lisa och Mireille. Det här är morgondagens storspelmän. Det är roligt att höra hur bra det låter, redan idag.



Åsa Alm, Linda-Lisa Nilsson, Mireille Lundqvist och Henrik Bruhn är några av "morgondagens" storspelmän. Bilden togs på höstens låtläger i Elektron, Gnesta, där de fick högsta möjliga betyg för sina insatser.

Att få dansa. till en låt man just lärt sig spela eller sjunga ger en helhetsbild på ett helt annat sätt än att sitta ensam hemma på kammaren och spela/ sjunga.

Likaledes blir man en bättre dansare om man sätter sig in i och får lära sig förstå lite av musikens mysterier, (som egentligen inte alls är några mysterier).

Får man förklarat och visat för sig, att hambopolkett, hamburgska och hambopolka och så vidare egentligen är varianter av danser man redan kan eller innehåller bara bekanta steg, försvinner många onödiga gränser och fördomar.

Detta är ju också danser, som har dansats ute i stugorna fordoms.

Nog om detta nu !

Det finns i Sörmland en trogen klick människor, som kommer till våra låtkurser. Den klicken var nu 22 personer. Nästan hälften var ungdomar och det var mycket glädjande.

Men, en sådan här kurs är ju till för alla, och här finns alla. Människor som börjat spela fiol sen de fick pension, föräldrar som börjat spela för att barnen spelar, dansare som vill prova på att spela... ja, alla sorter och det är det, som är det allra bästa; här samlas vi - alla åldrar, yrkeskategorier och samhällsklasser och har så förbaskat roligt tillsammans. Bara för att vi råkar gilla folkmusik och vet och kan lite om folkliga traditioner, som ju varenda människa borde känna till. För, det är ju trots allt vår egen historia det handlar om.

En historia som levt vidare, från mun till mun, från fot till fot, fiol till fiol och så vidare.

Och- det viktigaste av allt- som lever fortfarande.

Välkommen i gänget. Du också. Nästa gång, som blir under 1990- det stora Folkmusik och Dansåret !

Leif Johansson

(Utbildningsminister)

Utbildning till pedagog i svensk folkdans

Vårteminen på Väddö folkhögskola i den natursköna Roslagen nalkas med stora steg. Den 8 januari 1990 är det dags för kursstart i det rika utbudet av kurser märks utbildning till folkdanspedagog.

Kursen vänder sig till alla som

- har dansat gammaldans- folkdans,
- vill sprida den svenska folkdansen till andra, och
- vill satsa ett år av den personliga och kreativa utvecklingen i folkhögskolemiljö.

Kursen syftar till att ge en grundläggande pedagogisk dansutbildning, som ger möjligheter att lära andra dansa.

INNEHÅLL

Kursen ger kroppsträning anpassad för folkdans-

are. Det rör sig om träning och utveckling av dans- teknik, utlärningsmetoder och danspedagogik.

Repertoaren är svensk folklig dans av vilka kan nämnas polskor, gammaldans, långdans, sånglekar och engelskor.

Under rubriken musik/ sång talas om folkmusikens historia, låttyper, spel- och sångstilar samt musik- uppbyggnad.

Vidare ingår etnologi och dramatik samt pedagogik och psykologi.

Inom området dans/ musik arbetar man med gäst- föreläsare. Det är personer med stor kunskap inom sitt område, till exempel skånska danser, barmotorik och sånglekar.

Omkring en text i svenska landsmål

Intresset för folklig kultur var stort i slutet av 1800-talet och i början av vårt eget århundrade. Skansen och Nordiska museet är ståtliga och iögonenfallande vittnesbörd härom. Omtanken om landsbygdens forna dräktskick, dess musik och dans utvecklade sig så småningom till folkrörelser.

I och med den romantiska kulturrörelsens genombrott i början av 1800-talet hade man börjat söka efter folkets berättartraditioner, sånger och musik, och forskningsområdet utvidgades till att gälla också byggnadskultur, konsthantverk, arbetsliv, folketro, dräktskick, nöjen och umgängesseder. Intresset för fornminnen ökade starkt.

På 1870-talet bildades vid universiteten landsmålsföreningar, som ville ägna sig åt forskning rörande de svenska landsmålen och folktraditionerna. Den första landsmålsförening som uppstod vid Uppsala universitet var Västergötlands, tätt följd av Östergötlands, Smålands och Södermanland-Närkes. De bildades alla 1872.

Södermanlands och Närikes landsmålsförening torde inte ha hört till de allra framgångsrikaste, men den åstadkom ändå en hel del. Den fanns till mellan åren 1872 och 1886, då den tillsammans med flera andra uppgick i Uppsala landsmålsförening. Den allmänna entusiasmen bland studenterna verkar med tiden ha gått tillbaka ganska mycket. Sammanlagt torde c:a 120 personer ha varit inskrivna som medlemmar.

Vid sammanträdena, som hölls några gånger per termin (troligen på lördagseftermiddagar) i Södermanland-Närkes nations bibliotek, sysslade man bl.a. med att göra en ordbok över de sörmländska folkmålen. Man fick ihop ett par tusen artiklar om ord och hann en bit in på bokstaven **B**. Man ägnade sig också åt grammatiken och ljudläran och undersökte uttal, ordböjning och meningsbyggnad. Uppteckning av sägner, gåtor, ordstäv, ordspråk, folkvisor m.m. ingick också bland landsmålsföreningarnas uppgifter, och man samlade även ihop sådant material från Södermanland och Närke, dels genom föreningens egna medlemmar, dels genom andra samlare, som inte var direkt anslutna. Den mest betydande bidragsgivaren var Gustaf Ericsson från Härad - metallarbetaren.

1878 fick dialektforskarna ett enastående gott hjälpmedel, när det gällde att beskriva ords uttal. Fonetikern Johan August Lun-



dell, sedermera professor i slaviska språk, konstruerade då, på grundval av tidigare försök, det s.k. landsmålsalfabetet. Detta alfabet, som har c:a 120 tecken, bygger på våra vanliga bokstäver, som förändrats och varierats för att mera exakt kunna återge de mångskiftande språkljuden.

En gemensam vetenskaplig tidskrift fick landsmålsföreningarna 1878 i "Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folkliv". Senare kom den att heta "Svenska landsmål och svenskt folkliv", och den utkommer fortfarande - i år med sin 111:e årgång. J. A. Lundell (som f.ö. var smålänning och kom från Kläckeberga i Kalmar län) var länge redaktör för denna tidskrift, som han varit med om att grunda. Innehållet har genom åren varit mångahanda: sagor och sägner, artiklar om dialekter, slang, förbrytarspråk m.m., folklivsskildringar, vistexter och musikalier. (Fredins storverk Gotlandstoner hittar man t. ex. i Svenska landsmål.) Det mesta är förstas tämligen hårdtuggad språkvetenskap, men en del är mera allmänt tillgängligt och t.o.m. roande. Svenska landsmål är faktiskt en guldgruva! Principerna för den äldre utgåvan är inte allom givet att begripa sig på; den är alltså svår att hitta i, men den är oerhört innehållsrik.

Svenska landsmål utges numera av Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (ULMA), som grundades 1914 med uppgift att fortsätta insamlingen av dialektmaterial och folkminnen. Arkiv med samma uppgift finns också i Lund, Göteborg och Umeå. De disponerar de gamla landsmålsföreningarnas samlingar och fortsätter på den inslagna vägen genom att samla och systematisera, forska och ge ut böcker.

ker och skrifter. Till glädje för sörmlänningar och andra börjar t.ex. Gustaf Ericssons uppteckningar utkomma i bokform. Det första bandet, som innehåller anteckningar från 1830- och 40-talen om arbete och redskap har givits ut av Magdalena Hellquist, och fler band är att vänta, kanske redan i år. Den första boken innehåller också en utförlig skildring av den store folkminnes-samlarens liv och verk.

Adressen till Dialekt- och folkminnesarkivet är: Box 1743, Ö. Ågatan 27, 751 47 Uppsala. Telefonnumret är: 018 - 156360.

Landsmålsföreningarna hade ibland anordnat offentliga fester med folkmusik, teaterpjäser och berättelser på dialekt. En framstående underhållare vid dessa visade sig vara Karl Peter Rosén, sekreterare och sedermera ordförande i Smålands landsmålsförening. Han var f.ö. också medlem av folkdansföreningen Philochoros. Även om landsmålsföreningarna upplöstes, förtrötta-des icke Karl Peter Rosén. Han fortsatte insamlingsarbetet och började också (1893) uppträda på Skansen som folklig historieberättare. Han iförde sig kaskett eller bucklig hatt, randig halsduk, som hängde fram under västen och stora läderstövlar, tog med sitt enradiga dragspel och spelade, sjöng och berättade historier på sin egen hemtrakts dialekt. Han kallade sig Jödde i Jöl-

jaryd. Därmed hade han inlett en ny underhållningsgenre, som särskilt under 1910- och 20-talen blev omåttligt populär. Det var den s.k. bondkomiken, som senare kom att företrädas av berömda artister som Skånska Lasse, Anners Annersa (som samarbetade med stor-spelmannen Josef Alm), Delsbostintan och sörmlänningen Nergårds-Lasse. Man kan alltså se bondkomiken som ett resultat av de akademiska landsmålsföreningarnas verksamhet.

Det är intressant att iaktta, hur ett romantiskt, akademiskt intresse för folkets kultur kan få verkliga folkrörelser till följd. Det gäller berättarkonst och visor, folkdans, folkmusik, folkdräkter och hembygdsintresset m.m. Romantiken har varit en livgivande strömning i vår kultur alltsedan begynnelsen av förra århundradet, och jag vill gärna se det instundande dans- och musikåret 1990 som ytterligare en framstöt i samma anda. Vi får se om också den lyckas få ett brett folkligt stöd.

Ordet romantik har ingen god klang i deras öron, som enbart tänker på dess avarter - falsk idyll, bombastiska känsloutbrott och punschpatriotism - men man får inte glömma att den från början kännetecknats av ungdomlig upprorsanda, idealitet, intellektuell reflexion och hög uppskattning av den folkliga kulturen. Dessa sidor av romantiken är ett nödvändigt tillskott i vår tids kommersiellt nyttbetonade samhällsklimat.

Viktigare tecken i svenskt landsmålsalfabet.

A 1 <u>a</u> i <u>hatt</u>	N 25 <u>η</u> i <u>järn</u>	Y 49 <u>ϑ</u> i <u>Vlby-y</u>
• 2 <u>α</u> • <u>hat</u> , <u>lag</u>	NG 26 <u>g</u> • <u>sång</u>	Å 50 <u>α</u> i <u>blå</u> , <u>våt</u>
• 3 <u>α</u> • göteb. <u>Kalle</u>	O 27 <u>o</u> • <u>bonde</u> , <u>god</u>	Å 51 <u>α</u> • <u>läsa</u> , <u>häst</u>
B 4 <u>b</u> • <u>babbla</u>	• 28 <u>o</u> • <u>gott</u>	• 52 <u>a</u> • <u>här</u> , <u>lära</u>
D 5 <u>d</u> • <u>dadda</u>	• 29 <u>o</u> • värml. <u>gott</u>	Ö 53 <u>o</u> • <u>hög</u> , <u>öga</u>
• 6 <u>l</u> • <u>Jord</u>	P 30 <u>p</u> • <u>pappa</u>	• 54 <u>a</u> • värml. <u>köft</u> (= <u>köpt</u>)
E 7 <u>e</u> • <u>heta</u> , <u>sed</u>	R 31 <u>r</u> <u>tungspets-r</u>	• 55 <u>o</u> • <u>höst</u>
• 8 <u>a</u> <u>Stockholms-e</u>	• 32 <u>n</u> <u>tungrots-r</u>	• 56 <u>o</u> • <u>hör</u> , <u>öra</u>
• 9 <u>o</u> i <u>gosse</u>	• 33 <u>γ</u> <u>tonlöst r</u> , i <u>ång</u> , <u>skarp</u>	• 57 <u>o</u> <u>yngre stockh. hör</u> , <u>öra</u> ; <u>ång. kol</u>
F 10 <u>f</u> • <u>far</u>	S 34 <u>s</u> i <u>silver</u> , <u>viss</u>	- 58 <u>α</u> <u>långt ljud: al</u>
G 11 <u>g</u> • <u>gap</u> , <u>nagga</u>	• 35 <u>g</u> • <u>fors</u>	• 59 <u>á</u> <u>akut accent:</u> <u>änden</u> (<u>and</u>)
• 12 <u>γ</u> • <u>smål. mage</u>	SJ 36 <u>f</u> <u>främre sje-ljud</u>	• 60 <u>à</u> <u>grav accent:</u> <u>änden</u> (<u>ande</u>)
H 13 <u>h</u> • <u>hålla</u>	• 37 <u>f</u> <u>bakre sje-ljud</u>	• 61 <u>ó</u> <u>biton: uppl.</u> <u>märknåder</u>
I 14 <u>i</u> • <u>bit</u> , <u>vila</u>	T 38 <u>t</u> i <u>titta</u>	• 62 <u>á</u> <u>cirkumflex: já</u>
• 15 <u>i</u> • <u>jämtl. tiggera</u>	• 39 <u>l</u> • <u>fort</u> , <u>karta</u>	63 <u>z</u> <u>nasalering: Älvd.</u> <u>wir 'vi'</u>
• 16 <u>l</u> <u>Vlby-l</u>	TJ 40 <u>g</u> • <u>östg. tjuta</u> , <u>kött</u>	• 64 <u>ñ</u> <u>muljering: Härjed.</u> <u>mann</u>
J 17 <u>j</u> i <u>haj</u> , <u>svaja</u>	U 41 <u>u</u> <u>europiskt u</u>	65 <u>ǵ</u> <u>tonlöshet: nord-</u> <u>jämtl. tagg</u>
K 18 <u>k</u> • <u>kaka</u>	• 42 <u>w</u> i <u>hus</u>	66 <u>n</u> <u>sonantisering:</u> <u>vattn</u>
L 19 <u>l</u> • <u>liten</u> , <u>till</u>	• 43 <u>n</u> • <u>gubbe</u>	
• 20 <u>l</u> • <u>sorl</u>	• 44 <u>uu</u> <u>Bergslags-u</u>	
• 21 <u>l</u> • <u>uppl. sol</u> , <u>bord</u> (• <u>tjockt l</u>)	V 45 <u>v</u> i <u>vi</u> , <u>vatten</u>	
• 22 <u>λ</u> • <u>norrl. m. fl. slá</u>	• 46 <u>w</u> <u>engelskt w</u>	
M 23 <u>m</u> • <u>mamma</u>	Y 47 <u>y</u> i <u>lysa</u>	
N 24 <u>n</u> • <u>nynna</u>	• 48 <u>ϑ</u> • <u>bytta</u>	

Från Floda socken i Södermanland.

Av A. Flodkvist.

174. Anders Larssons moras besök hos Ol-Erssonns Annika.

ULMA 89:23: 2, ur Södermanl.-När. landsmålsför. saml.

- Guds fre härinne! Takk skall du ha för sist!
- Å dä vet ja visst, dä va fülle ja, som va hos dä j sist, o då fägnä du mäj, så dä va skam åt-e.
- Så du pratär Annikkä! Dä va så lite så!
- Nej dä va visst inte lite dä!
- Ja tror, du inte har dina kärär hemmä i da?
- Nej, di har dän här välsignäde skogen te hålläs i bå bittidä o sent. Di håller på o river myka¹, de ha kökä, i da. Ja tykker just, de ska se ut, som de vure drajnä jenum kerssten, nor de kommer hem. O Olle, som tog på sä j ren fortä i söndässe! Nu ha han väl ställt te länne vakker, kan ja tro, Ja sa åt honum te bytä em fortä i morsse, män dä kunne inte gå an inte.
- Dä räcker te för dä j, som för mäj, att få dras mä lorten, hör ja.
- Ja, dä ä inte annät! Nu ska du få se väven, som ja ha vävi. Ja fekk dän inte bra håller, män han går fülle an.
- Du ha vävi kypert, ser ja.
- Ja, ja jörde dä, för ja tänkte, dä skulle bli lite stadig-äre te slitä på. Ja få väl inte någe mü av-ett fälv(er), kan ja förstä, dä går väl åt te lenbükser² åt kara. O sen ha ja vävi en bit mä lite finäre inslag, som ja ha ämnä åt pejka, för dä ä enä riktigä sletmettär³.
- Du ha hatt bli jä⁴, ser ja.
- Ja, ja hadde förtipassmä fjortonhundrä. Sätt fram, du Stinä, så få vi bjugä Anners Larssonns mora på färskt smör o nybakä brö! Ja ha tjärna o bakä i da.
- Nä jör er inte någe besvär för mi skull, för ja ska strakst gå hem.
- Å du kan väl hållä te goä, fast dä ä skamvit te bjugä på så simpert.
- Nog håller ja te goä allti, män du skulle inte ta ifrån dä j.
- Ja fekk inte brö bra i da, för ja hadde så dålvig surdeg, så ja fekk inte degen te jäsä; o inte fekk ja uggen jämvarm håller, för ja hadde barestä surpyke¹ te uggsve. Ja sa åt kara i går te ta hem lite terr uggsve, män sänt där betjymrä di sä j inte någe em, män vassärra, nor dä ä frägä em snus o bränvin! Förstä fermen fekk ja brö bränt på bägä sio. Ja hadde piga te se ätter uggen, män ho slabba² jekk o tögte på sin Lasse, så ho glömde bürt bå uggen [o] alltehop. Sista fermen fekk ja inte gräddad, o därför vart dä så här digkut o dagkut³ o hårt.
- Å Herre Gud, så du säjer, dä här måtte väl varä fint; dä ä ju pösut o mjukt, så dä måtte försle. Nä j, nu får ja inte sittä här o slabbrä⁴ lägre! Nu ä ja tvuggen te jynnä mäj hem å lagä te notval⁵, för dä ä buskvällar, o kara kommer hem ifrä jälve o ä hungrugä. Takk ska du [ha] för i dag nu, Annikkä!
- Häll te goä, dä va inte någe te takkä för! Ajö mä dä j! Hälsä te Olle!
- Hälsä hem te din Anners du mä!
- Dä ska ja visst jörä dä.

Texten med Anners-Larssonns moras besök hos Ol-Erssonns Annickä finns publicerad i Svenska landsmål 1942. Den är skriven av seminarieeleven A. Flodkvist från Floda och ingår i de samlingar som Södermanlands och Närke landsmålsförening lämnade efter sig för mer än hundra år sedan. Den är som synes inte återgiven på landsmålsalfabetet men har några tecken som är hämtade därifrån: o-ljudet (som i ko), o med en dragning åt ö (samma ljud som i "service"), äng-ljudet, sje-ljudet och det tjocka l. Det ä, som ofta står i slutet av ord är egentligen ett a med en liten dragning åt ä; "bakä" och t.ex. "vedträ" har alltså inte samma slutvokal. Ordet "jäsä", som står i texten, har sålunda två olika vokaler.

Bernt Olsson

¹) milan ²) linbyxor ³) slitvargar ⁴) fin sked

¹) sura bitar ²) slarvan ³) ojämnt ⁴) prata ⁵) kvällsmat

En efterlysning som gav bra resultat

En efterlysning i SÖRMLANDSLÄTEN 1/ 1989 gav resultat. Vera Malm, Nyköping, sökte någon som hade texten till visan " Borta i väster", vars första vers vi då kunde publicera.

På Flintvägen 3 C i Bollnäs, bor Hugo Ljungström, som skriver följande:

" Här är två varianter på visan Du frågar efter. Den är ju inte på var mans läppar precis, men tycks ha sjungits mycket förr. Den finns från Lappland och långt neråt landet. Kan Du medlodin? Vill Du sända den till mej i så fall? Vad föranleder Ditt intresse för visan? Familje- tradition ?

KVALLENS MYSTIK (Variation 1)

Borta i väster kvällssolen dalar,
skimrande skikt i purpur den strör.

Ut över grönskande skogar och dalar
suset och sången småningom dör.

Trasten och lärkan, ärlan och siskan
gå för att sova i undangömd vrå.

Överallt vindarna susa och viska
vad skogarnas sångare endast förstå.

Älvorna dansa över mossbelupen tuva
bland ålriga träd, bland ljunghed och snår.

Tonerne dallra, smekande ljuva,
fram över nejden kvällstämning går.

Toner som kalla på minnen så spröda,
minnen från tider som längesen flytt,
minnen som kommer ens inre att blöda,
slocknade känslor att flamma på nytt.

Minnen som tala om kärlek och smärta,
en bräckt illusion, ett felslaget hopp.

Minnen som rymt av ett trånande hjärta,
går liksom dimman i gryningen opp.

Minnena låga, känslorna svalla,
på växlande stämningar själen är rik.

Sorgsna som glada, framlockas alla
av den tjusning som görmes i kvällens mystik.
(Kopia ur visbok i folkmusikarkivet, Skaraborgs
länsmuseum) E.E 19-6 1977. H Lj-m 24.2. 88

Variation 2

Borta i väster där kvällsol sig dalar,
sitt skimrande guld uti purpur hon strör.
Hän över grönskande skogar och dalar,
där sorlet och sången, så småningom dör.
Ärlan och lärkan och trasten och siskan,
de gått för att sova i undangömd vrå.
Skyddande vaggsång den granarna viska,
den skogarnas sångare endast förstå.

Älvorna de dansa över ljunghed tuva,
över ålriga skär, över ljunghed och snår,
så dallrar de toner så smekande ljuva
hän genom rymden, där kvällsol gått ner.
Toner som framkalla minnen så ljuva,
minnen av tider som länge se'n flytt.
Minnen som kommer ens inre att blöda,
ge vaknande känslor att flamma på nytt.

Drömmar som dröms om en hänsvunnen lycka,
om bräckt illusion och ett felslaget hopp.

Drömmar som dröms om ett trånande hjärta,
de gingo likt dimman i gryningen opp.

Ofta i väster när kvällsol sig dalar,
de komma tillbaka likt gryende ljus.

Ofta till hjärtat de leende talar,

likt skymmande skuggor vid kvällsvindens sus.

(Nordiska museet, E.U 31185. Uppt. K.A Rignell,
Ragunda, Jämtland).

Tidernas dans på Globen

Lördagen den 7 oktober 1989 var det examen för ungefär 1.000 dansare som hade jobbat med detta arrangemang i ungefär ett år. Tankar och planer hade fötts långt tidigare.

Efterfrågan på platser till den enda föreställningen blev så stor så man beslöt att göra ytterligare en föreställning på dagen.

På plan 4 i globen hade Stockholmsdistriktet arrangerat utställningar. Förlaget fanns på plats med försäljning. Ifrån slöjdsektionen förevisades flera olika hantverk.

Sten Karsbrink tillverkade korgar, i riset i förgrunden hänger tovade domherrar.

Dräktsektionen hade lagt ned ett jättejobb på dockor i naturlig storlek som hade klätts i dräkter representerande hela Sverige. Såväl vuxen som barn-dräkter fanns representerade.

Dagsföreställningen lockade c:a 4-5.000 åskådare och på kvällen var det c:a 10.500.

Programmet var som följer:

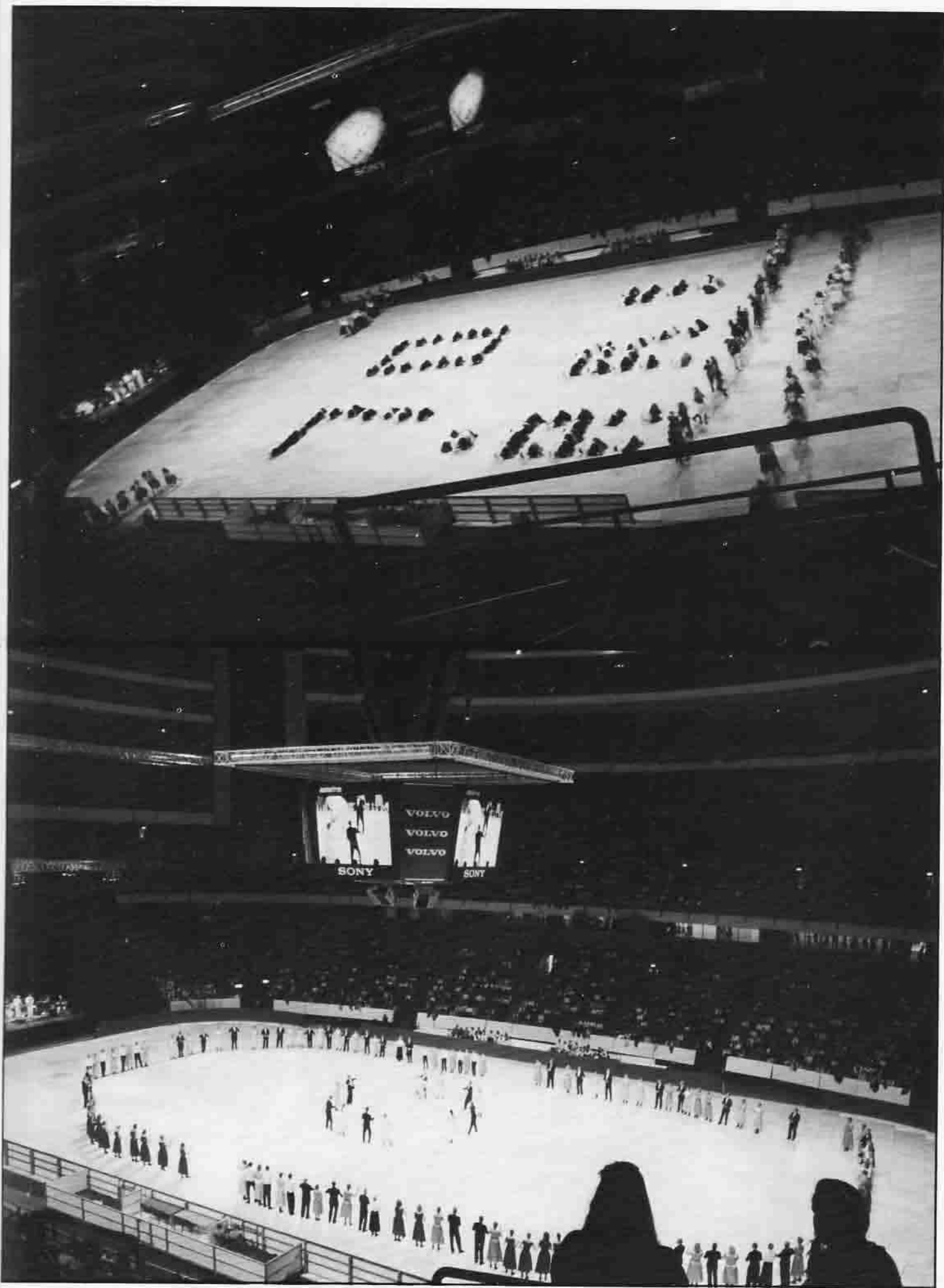
På dagen startade det med Folkmusikshow med Simmings och därpå "Tidernas dans".

Kvällsföreställningen hade ett något annorlunda program. Det började med Åsa Jinder med komp (en av luciakandidaterna i Året Runt i år), därpå kom "Tidernas dans". Därpå följde allmänsdans till Jan Welanders orkester, Boda Spelmän samt Folkmusikshow med Simmings.

"Tidernas dans" var uppdelat i olika block det började med ett medeltidsblock där dräkterna var medeltida och 100 dansare deltog.

I midsommarblocket deltog 68 dansare och det innehöll bl a lekar. I detta användes dräkter.





Artonhundraålets pardanser engagerade 130 dansare i svart och vitt.

I sektionen skolgården deltog 365 barn ifrån 4,5 år och uppåt. Programmet innehöll diverse lekar bl a gjorde man hagar där barnen byggde hagen av sig själva och några hoppade i dem.

Under hela föreställningen var "Jumbotronen" inkoplad, och det var skoj att se den minsta deltagarens glädje över att se sig själv på "Jumbotronen"

En hyllning av den 70 åriga jubilaren gjordes av de som fanns på rinkens. Man placerade ut sig över rinkens så att man skrev 70 år.

Även informationen om

30 minuters paus skrevs med hjälp av dem som fanns på scenen för tillfället. Under pausen passade många på att försöka se utställningen på plan 4. Många gamla bekanta träffades igen i vimlet efter kanske många år sedan sist. Det var åskådare ifrån söder till norr. Flera föreningar hade gjort en resa till Stockholm speciellt för att gå på Globen.

Efter Pausen kom blocket med moderna danser där deltog 144 dansare klädda i svart för herrarna och damerna i blått och gult. Klänningarna var sydda för att vara två olika klänningar efter iden på slagerfestivalen.

I bröllopet medverkade 68 dansare det innehöll dans och lekar. Näst sist var kontradanser där medverkade 130 dansare i flera olika uppställningsdanser. Det hela avslutades med en jubileumsfinal där alla deltar. En stor tårta bildas där de olika blocken bildar olivfärgade bitar med hjälp av sina dräkter. Efter programmet tog den allmänna dansen vid. Hela den stora hockeyrinken fylldes med dansare. Det var ett bra golv att dansa på. Det var så många som ville ta chansen att ha fått dansa på Globen. Något som kanske aldrig återkommer.

Foto: Kazuo Yamazaki





Riksspelmansveckan 1990



Det var med stor glädje, och inte så lite stolthet, som Södermanlands Spelmansförbund hösten 1988 tog emot beskedet att Södermanland hade fått uppdraget att arrangera 1990 års Zornmärkesuppspelningar. Det är ju mycket hedrande att få stå som värd för ett av landets största folkmusikevenemang. Att det dessutom sker under folkdansens och folkmusikens "eget" år 1990, tillför ju en god portion lycka för oss sörmlänningar.

Ambitionsgraden har skiftat åtskilligt bland tidigare års arrangörer. Flera har nått ner till torftighetens nivåer. Södermanlands Spelmansförbund är känt för att ha kanske den svenska spelman rörelsens högsta vilja och energi. Därför var det aldrig någon tvekan om, att den vecka uppspelningarna varade, skulle bli något extra.

Naturligtvis skulle samarbete ske med Sörmländska Ungdomsringen och en kommitté med representanter från båda organisationerna bildades, för att tillsammans skapa "Riksspelmansveckan 1990".

En ekonomisk samarbetspartner behövdes också, dessutom en med dokumenterad erfarenhet av större evenemang. Efter en odysse bland landskapets kommuner valdes, i skarp konkurrens med andra, Nyköping.

Organisationskommittén utökades med representanter från kommunen, och sedan ett år tillbaka sammanträder gruppen på Culturum, det nya och imponerande kulturhuset.

Ett antal undergrupper arbetar dessutom på egen hand mellan huvudsammankomsterna.

TVÅDELAT EVENEMANG

Vad kommer då Riksspelmansveckan 11- 17 juni att bjuda på? Evenemanget är tvådelat. För det första har vi själva uppspelningarna inför Zornjuryn under 5- 6 dagar med avslutande Riksspelmansstämma.

Där erhåller bland annat de nya Riksspelmännen sina märken och där utdelas Zorns guldmärke till en speciellt värdefull spelman, vars identitet tiden innan är djupt hemlig för andra än för juryn.

Uppspelningen och stämman följer ganska väl invanda rutiner. Här gäller det att hitta en lämplig uppspelningslokal, en stimulerande och lugnande miljö för de nervösa spelmännen. En bra akustik och lämplighet för inspelning är andra krav. Ett varmt mottagande med kaffe och smörgås och en liten gåva, med anknytning till kommunen och situationen ska ju spelmännen också ha.

Själva Riksspelmansstämman är med sina fasta programpunkter en minnesrik händelse, men den ligger öppen för att göras till en värdig och representativ avslutning på festivalveckan.

Dock är det tiden utanför uppspelningarna och stämman som upptar organisationskommitténs största engagemang.

Utgångsåunkten är, att veckan inte enbart är en angelägenhet för de spelmän som rest till Nyköping för att spela upp, eller för de redan dans- och folkmusikfrälsta. Dessa utgör naturligtvis ett nödvändigt inslag i bilden. Men ett styvt arbete skall ägnas åt att även locka andra, vanligtvis ickekännare av folklig dans och musik, till Nyköpings kommun, för att där få upptäcka ett nytt och spännande område och dessutom få besöka en i övrigt historiskt och kulturellt framstående kommun.

Samlingsnamnet för festivalveckan har valts att vara "Spelmanssemester", vilket på ett utmärkt vis representerar både frälsta och ofrälsta. Programmet blir mycket brett och innehållsrikt och spänner över hela det folkliga registret.

Detta gäller både varifrån musiken och dansen härstammar, som hur den utövas.

Var och en som bevästar Riksspelmansveckan, kommer att hitta ett flertal evenemang som tillfredställer hans eller hennes speciella smak och finna andra som kittlar nyfikenheten och prova något nytt.

GAMMALDANS OCH KONserter

Här kommer att finnas gammaldans och konserter med bland andra några av landets mest kända grupper, folkdansuppvisningar med svenska och utländska gäster, visaftnar, kyrkokonserter, körer, romantisk konsertaftnar, föreläsningar, verkstäder med snabbutlärnning på något instrument, nattligt Gästabud, folklig midnattsmässa, folkmusikalisk marknad och folkmusikaliska utflykter till intressanta platser samt danshus med skickliga spelmän. Och i centrum finns Folkmusikcaféet, den givna platsen för spel, gemenskap, dans, en bit mat och något att dricka.

STÖRSTA SATSNINGEN NÅGONSIN

Detta blir den största folkliga satsningen någonsin som gjorts i Södermanland. Kanske landets största i Riksspelmanssammanhang? Det vore att beklaga var och en, som inte tar tillfället i akt och reser till Nyköpings kommun, åtminstone en gång under veckan. Detta blir ju en helgjuten upplevelse.

Nyköping har ju även mycket annat att erbjuda: fina logimöjligheter, matställen, sevärdheter, kust- och hamnstadens speciella karaktär, närheten till en enastående natur, en turiststad av stora mått.

Miss inte denna munsbit, en rejäl tugga 1990, Folkdansens och Folkmusikens eget år i Sverige.

ULF LUNDGREN

Instrumentförsäkring för medlemmar i Spelmansförbundet

Södermanlands Spelmansförbund kan sedan början av detta år erbjuda sina medlemmar en försäkring som ger ett gott skydd till rimlig kostnad. Försäkringen sker genom samarbete med Folksam. Vi vet att många har sina instrument oförsäkrade eller förlitar sig på det skydd som t.ex. hemförsäkringen ger. Om ni talar med ert försäkringsbolag framgår det snart att det enda vettiga är en separat instrumentförsäkring av det slag vi nu kan erbjuda.

Försäkringen har som grund den instrumentförsäkring som Folksam haft sedan tiotalet år, men har kompletterats och anpassats till vårt behov. Den gäller inom hela världen och täcker både förlust och skada. Premien har kunnat sättas lågt genom att förbundet åtagit sig det administrativa arbetet. Premierna för fioler, nyckelharpor, stråkar, fodral samt tillbehör är följande:

Försäkringsvärde intill 30 000 kr 90 kr
60 000 kr 180 kr
100 000 kr 360 kr

Övriga instrument (utom pianon, flyglar och orglar):

Försäkringsvärde intill 20 000 kr 140 kr

Om försäkring tecknas för båda grupperna samtidigt reduceras den sammanlagda premien med 90 kr.

För varje försäkring tillkommer 10 kr som skall täcka förbundets kostnader. Försäkringstagaren skall naturligtvis vara medlem av Södermanlands Spelmansförbund.

Intresseanmälan kan göras till förbundets adress eller till vår försäkringsansvarige Ingemar Skoglund tel 0755/973 20 (kvällstid).

SÖRMLÄNDSKA
VISOR
I



SÖDERMANLANDS MUSEUMS SERIE
SMÅSKRIFTER 6

SÖRMLÄNDSKA
VISOR
II



SÖDERMANLANDS MUSEUM
SMÅSKRIFTER 12

SÖRMLÄNDSKA
VISOR
III



SÖDERMANLANDS MUSEUMS SERIE
SMÅSKRIFTER 14

Köp den för det gentila priset av 10:–/st, 3 st 30:– + porto
Endast ett begränsat antal återstår. Skriftlig rekvisition till

Södermanlands Spelmansförbund, Box 107, 640 32 Malmköping

Sörmländska Ungdomsringen, Rådhusorget 5A, 633 40 Eskilstuna